

GENNAGYIJ GOR
VARÁZSOS ÚT

TUDOMÁNYOS-FANTASZTIKUS REGÉNY

Megjelent:

Rakéta Regényújság

1982

1.

– Kedvesem – mondta a nagybátyám ennek a szobának különleges ablaka van. De azt tanácsolom neked, ne nézz bele túl gyakran.

Nagybátyám, ez a vidám, titokzatos öreg, aki Jules Verne-re hasonlított, kinyitotta az ajtót, és én egy szokatlanul világos, patakkék színű ablakú szobában találtam magam.

Az asztalon egy könyv hevert. Furcsa címe fölkelte figyelmemet: Valakinek az élete.

– Kinek az élete? – kérdeztem nagybátyámtól.

– A tied.

– Az enyém?

– Igen. A tied. Hamarosan meggyőződhetsz erről.

– Hogyan kerülhetett az életem ebbe a könyvbe?

– Légy türelemmel – mondta nagybátyám. – Néhány nap múlva megtudod.

Kinéztem az ablakon, rajta át erdő látszott. Néhány perc múlva ismét kinéztem az ablakon, az erdő már nem volt sehol, helyén egy hegy terpeszkedett lustán, előtte pedig patak folydogált.

– Hová lett az erdő? – kérdeztem a nagybátyámtól. – És honnan került a helyére a hegy? Hiszen azelőtt nem volt itt.

– Légy türelemmel – mondta nagybátyám. – Néhány óra múlva megtudod. A könyv, amely ott van az asztalon, mindezt elmondja majd neked.

Nagybátyám elment, én meg az asztalhoz ültem, és kinyitottam a könyvet.

Olvasni kezdtem, és már az első mondatnál tudtam, hogy a könyv rólam szól. Ráismertem magamra. Csodálatos volt; mintha az ember az utcán menne, s ahogy befordul a sarkon, szembetalálkozik önmagával.

Mindig elbizonytalanodtam, amikor olyan emberrel találkoztam, aki hasonlított hozzám. Zavar fogott el, s szinte bűnösnek éreztem magam, mintha az, akivel találkoztam, megvádolhatott volna elkölcsönzéssel, már-már lopással.

De ahogy ezt a könyvet olvastam, nem véletlen hasonmásomra ismertem rá, hanem önmagamra; mintha a tükör előtt állva néztem volna a képmásomat.

Képmásom rám kacsintott a könyvből, arra, célozva, hogy köztem és a furcsa történet szereplője között titkos kapcsolat van.

Fölálltam, nagyot sóhajtottam, és odamentem az ablakhoz. A hegy és a patak már nem volt sehol. Az ablakon túl most tenger morajlott. Az öböl felett sirályok köröztek bánatos kiáltozással. Tajtékos hullámok futottak ki a parti fövenyre. Só és vízínövények szaga terjengett.

Ismét asztalhoz ültem, és belemerültem az olvasásba. Egészen világos volt, hogy az elbeszélő rólam mesélt, csak azt nem tudtam pontosan a szerző az olvasók népes táborához szólt-e, vagy csak személyesen hozzám.

A könyvek aligha íródnak egyetlen olvasónak, mindazokhoz szólnak, akik csodálatos kapcsolatba akarnak kerülni a szerzővel, olyan kapcsolatba, amit másként olvasásnak szokás nevezni. Maga a behatolás folyamata a változó szavak és mondatok segítségével a hős, az olvasó és az író lelki egységébe, mindig ámulatba ejtett végtelen

titokzatosságával. A regényben vagy novellában a többiekkel történt valami, akik nem hasonlítottak hozzám, de ez, ki tudja, miért, bizalmasan mindig engem érintett, mintha a könyvben ábrázolt emberek vérségi vagy lelki rokonságban lettek volna velem.

Ez természetesen nem volt egészen mindennapi könyv, valahogy az ablakra hasonlított, amely mögött szüntelenül változott a világ, a mindennapi élet logikájával ellentétben. A könyv nem Idegen emberekről beszélt nekem, hanem arról, hogy én ki voltam a magam és azok számára, akik ismertek.

Fölálltam, hogy kinézzek az ablakon és megtudjam – most is a tenger látszik-e odakint, mint az előbb, vagy már valami más, előre nem sejthető.

A tenger eltűnt. Helyette sztyepp zúgott odakünn, s öröm illata érződött. A távolban sztyeppi (6 csillogott. A sztyepp fölött végtelen volt az ég. A magasban egy sas vitorlázott.

Azon az oldalon, amelyet olvastam, pontosan ilyen égről volt szó, mielőtt odamentem volna az ablakhoz. A sztyeppről is szó volt, meg az Örömillatról. A papírra vetett szavakból júliusi aszály és pusztai közömbösség áradt a felé az ember felé, aki ott ment az úton. Sőt az égen is ott lebegett a sas.

Egyszerre vagy húsz-harminc lapot fordítottam, és elkezdtem olvasni egy új fejezetet. Olyan érzésem volt, mintha bepillantottam volna a saját jövőmbe.

A történet hőse csónakon ereszkedett le egy tajgai hegyi folyón. A folyó őrjítő iramban rohant, sodort magával, s óriási erővel, egész erdei, tajgai vadságával zúdult rá a vízből kiálló sziklákra.

A partról egy jávorszarvas annak a vadállatnak együtt érző tekintetével nézett rám, amely kitalálta, hogy az ember bajba került. Körülötte a vörösfenyőerdő nyugalma áradt;

csend, fű, ágak s a füvet letipró jávorszarvas nyomok. Körülöttem viszont tébolyult, lélegzetelállító rohanás és dübörgés. Az evezőt markolva megpróbáltam beavatkozni a megbolondult folyó vad játékába, de hiába, jobbra-balra dobálva továbbsodort lefelé.

A hosszú mondatot nem olvastam végig, fölálltam, es odamentem az ablakhoz.

Az ablakon túl ott állt a nagybátyám, ez a vidám, titokzatos öreg, aki egy kicsit Jules Verne-re hasonlított, és engem nézett az ablak tiszta, patakkék üvegén át.

Ujjával megkocogtatta az üveget, mire kinyitottam az ablakot, s kerti frissesség áradt a szobába. Nagybátyám a kertben állt, ujjával magához intett, s így szólt:

– Elég az olvasásból. Hagyd abba. Gyere ki a friss levegőre. Gyönyörű nap van. Az út varázslatos. Sétálunk egy kicsit ezen a furcsa úton.

Nagybátyámmal együtt kimentünk a varázssos útra, amely az egyik zöldellő dombról leereszkedett, a másik dombra meg fölkapaszkodott, eljátszadózva a térséggel és a gyalogosokkal. Úgy tetszett, a természet poémát mond nekünk, a szavak helyére dombokat, juharágakat, felhőket, kék eget és vizet állítva.

A réten ló nyerített, s a felhőbodros kis tavon liba gágogott.

Motoros hintáján peckesen üldögélve, utolért bennünket az úton a hájas házmesternő.

– Jó napot, varázsló – köszöntötte a nagybátyámat pajzánul.

– Te varázsló vagy? – kérdeztem nagybátyámtól.

Nagyon zavarba esett, elpirult, zsebkendőjével sűrűn törülgette a homlokát.

– Ugyan már! Hát lehetséges az ilyesmi? A mi felvilágosult századunkban...

De én nem hagytam magam.

– Véletlenül nem te változtattad meg a vidéket az ablak előtt, amikor én az asztalnál ülve olvastam?

Nagybátyám keskeny, sovány arcán még nagyobb zavar tükröződött.

– Ostobaság! Én materialista vagyok. Tisztelem a természet törvényeit.

– Én is – feleltem. – De a vidék mégiscsak megváltozott.

– A könyvben? – kérdezte nagybátyám.

Nem akartam elkéséríteni, és így szoltam:

– Igen, a könyvben. Ez a furcsa könyv egészen ámulatba ejtett.

– Mivel? – kérdezte nagybátyám,

– Egyelőre hallgatok – mondtam. – Még nem olvastam végig, s így nem tudom, mivel végződik.

– Ez jó, hogy nem ismered a végét.

– A végén talán történik valami? – tudakoltam.

– Légy türelemmel – felelte nagybátyám. – Magad is megtudod, amikor elolvasod a könyvet.

Az út élesen elfordult. Erdőbe értünk. Az erdő sűrű, párás volt, a fák mintha össze akartak volna préselni bennünket, s az utat is ösvénnyé szűkítették.

Nagybátyám körülnézett, és beismerően így szolt hozzám:

– Valóban varázsló szeretnék lenni.

– De miért? – kérdeztem. – Hiszen te materialista vagy. Dialektikus. Ezt nem teheted.

– Most már igen, nemrég nyugdíjba mentem. Rengeteg szabad időm van. Szeretném úgy kihasználni ezt a szabad időt, hogy hasznára legyek az embereknek.

– És ezért nem vonnak felelősségre?

– Miért?

– A varázslásért, hiszen ez csökevény, hiedelem – mondtam.

– Nem mindegyik – jegyezte meg nagybátyám, és most még jobban hasonlított Jules Verne-re.

– Csodáimat, mint hatalmas találmányt, szabadalmaztatni szeretném, és szigorúan tudományos alapra kívánom helyezni. Ne feledd el, hogy tagja vagyok a Tudósok házának, és munkatársa vagyok a Tudás című folyóiratnak.

– A folyóirat szerkesztőségében tudják, hogy varázsló vagy?

– Még nem. Nem tudják. De lehet, hogy sejtik. A pénztárosnő arckifejezésén látom ezt, amikor kifizeti a honoráriumomat.

– A pénztárosnő... ez még semmi. Az a fontos, hogy a szerkesztő ne tudja meg.

– Semmiség. Csodáimat hamarosan szigorúan tudományos alapra helyezem.

– Alap nélkül nem megy?

– Valahogy kellemetlen. Mégiscsak materialista vagyok.

– A materialisták – mondtam – nem járnak el úgy a vendégükkel, mint te, nem változtatják meg a környezetet az ablakon túl, hanem hagyják, hogy hozzászokjon.

– Szokj hozzá te is – mondta nagybátyám.

– De hogyan? Hol folyócskát, hol hegyet, hol erdőt, majd pusztaságot, aztán meg egyszerűen semmit se látok. Ez ellentmond a természet törvényeinek.

2.

Este a verandán üldögtünk, teáztunk és beszélgettünk.

– Fiatal korom óta – mondta nagybátyám – küzdök az elmaradottság, a csökevények és babonák ellen. De most, hogy életem napja lenyugvóban van, valahogy nagyon nagy kedvem támadt csodákat művelni.

– Szigorúan tudományos alapon?

– Szigorúan...

– Ez nem fog sikerülni neked. A tudomány ellensége a varázslásnak.

– Az én varázslatom haladó jellegű. Ha tudni akarod, én költő vagyok, bár nem írok verseket. Bizalmas kapcsolatot keresek a tárgyak és jelenségek, az emberek és a természet között. Azért pedig, hogy nyugdíjba mentem, ne ítélj el. Hiszen nagyon öreg vagyok. – Nagybátyám fölállt, és így szólt: – Bocsáss meg. Megyek dolgozni.

– Csodákat művelni?

– Nem. A tudományos megalapozást felkutatni. Te pedig menj a szobádba. Olvasd a könyvet saját életeredről. Csak igyekezz, ritkábban kinézni az ablakon.

Bementem a szobámba, és nyomban eszembe jutott nagybátyám tanácsa, hogy ne nézzek ki az ablakon. Az ablak el volt függönyözve, s a könyv ott feküdt az asztalon.

Nem tudtam megállni, elhúztam az ablakfüggönyt, és kinéztem. Odakint telihold ragyogott.

Az ablak előtt éjszakai sivatag terült el. Dühös oroszlánordítás hatolt el fülemig. Azt gondoltam: „a bácsikám továbbra is csodákat művel, amelyeket nehéz szigorúan tudományos alapra helyezni.” Még az is eszembe jutott: „Nem

érdemes szemrehányást tenni az öregnek. Nagyon megbántódik, ha agnoszticizmussal vádolják.”

Az oroszán ordított. Sütött a hold. A sivatag lángolt, mint a nyitott kemence. Hátat fordítottam az ablaknak, leültem az asztalhoz, hogy folytassam az olvasást.

A csónak tovasodródott a vízből kimeredő sziklák között. A csónakban én magam ültem. Az evezőlapátokat szorítva megpróbáltam szembezállni a megvadult elemmel. A folyó dübörgött, mint a mennydörgés.

Aztán véget értek a zuhogók. Csend lett. A folyó két partján fűzfák nőttek, kikötöttem, és kiléptem a csónakból. A parton egy ház állt. Odamentem az ablakához, és áttetsző, patakkék üvegén át benéztem a szobába. Bent nagybátyámat pillantottam meg, a vidám, titokzatos öreget, aki egy kicsit hasonlított Jules Verne-hez.

Az öreg a zongoránál ült, nőiesen karcsú ujjai fürgén futottak a billentyűkön. De a zenét nem lehetett hallani. Zene helyett madárfütty, az esőcseppek dobolása, patakcsobogás, ezüstös lónyerítés hallatszott.

Az öreg fölállt, és az ablakhoz lépett. Meglátott, s erre kinyitotta az ablakot. Keskeny, titokzatos arcán gunyoros mosoly játszott.

– Hogy tetszik a könyv, amelyet olvasol? – kérdezte tőlem.

– Még nincs kialakult véleményem.

– Olvass csak, de ne siess – mondta a nagybátyám –, hiszen ez a te életed.

– Az én életem? – csodálkoztam. – De hiszen én soha nem ültem zuhogókon suhanó csónakban, ilyen szörnyű veszélynek kitéve.

Nagybátyám rám nézett és fölnevetett.

– De hát nem pusztultál el – mondta a veszély elmúlt, talán nem kellemes most erre visszaemlékezned?

– Ez az egész nem velem történt – feleltem.

– Ne vitatkozz. És ne szerénykedj. Kivételes bátorságról tettél tanúságot, és nem engedted, hogy ez az elem elpusztítson. Büszke vagyok rád... Ne vitatkozz. Inkább fordulj meg, és nézd meg, mi van mögötted.

Hátrafordultam és visszahőköltem. A hátam mögött tél volt, bár néhány perce még tombolt a nyár. A fákon levelek helyett hópelyhek ültek. A földet is puha hótakaró fedte. A havon nyúlcsapák látszottak.

– Varázsolsz? – kérdeztem a bácsikámtól.

– Igen – felelte nagybátyám szomorúan. – De tudod, mindez nem elégít ki engem.

– Miért?

– Mindig egy és ugyanazért. Nem sikerül megteremtenem az elméleti alapot. Mindezt valahogy meg kell magyarázni, megbékíteni a józanésszel. De egyelőre ez még nem sikerül. Látod, rossz teoretikus vagyok.

– Sebaj – mondtam. – Ne búsulj. Még a fizikusok közül se tudja mindegyik megmagyarázni például a kvazárok származását és természetét. Idővel majd megmagyarázzák. És a te csodáidat is elméleti alapokra helyezik.

Nagybátyám kijött a házból, és ismét elindultunk a varázsos úton. Dombok, fák, tó – mindez mintha az imént kelt volna életre – friss, puha hóval borítva. Egy mókus ugrált fáról fára. S nagybátyám olyan arckifejezéssel haladt mellettem, mintha ezt az egész váratlan, eleven és költői képet maga hozta volna létre varázstudománya segítségével.

3.

Levelet akartam írni a feleségemnek a városba, de nem tudtam, mivel kezdjem. Mindazt, ami velem történt nagybátyám varázslatos házikójában, nem tudtam lefordítani a megszokott érzések és a mindennapi élet nyelvére. Sokáig bámultam a tiszta, üres, fehér papírlapra, aztán papírra vettem azt, amit már önök is ismernek.

Amikor a levelet befejeztem, arra gondoltam, hogy a feleségem bizonyára nem fog hinni nekem, vagy azt képzelem, valami új, az orvosok számára még ismeretlen betegség támadt rám: amikor az ember azt képzelem, ami nincs és nem is lehet. Leragasztottam a borítékot, és már éppen meg akartam címezni, de a cím sehogyan sem jutott az eszembe. Nemcsak a házszámot felejtettem el, hanem még az utca nevét is. Mintha valaki elorozta volna a múltamat.

Miközben megpróbáltam visszaemlékezni a saját címemre, odamentem az ablakhoz, és kinéztem. Az ablak előtt egy fa állt, a fa alatt egy pad, rajta pedig egy szép, fiatal férfi üldögélt, pajkosan szomorkás kifejezéssel az arcán.

– Kicsoda ön? – kérdeztem a fiatal férfitől.

– Honnan került ide?

– A jövőből – felelte mély, bársonyos hangon, egy költő hangján.

– Miféle jövőből? – kérdeztem.

– Az ön jövőjéből. Ön túl lassan olvassa a saját életéről szóló könyvet. A következő oldalon már engem is megtalál. Útjaink keresztezik egymást. És nekem sajnos fontos szerepet kell játszanom az ön életében.

– Milyen szerepet?

– Ezt jobb lenne a könyvből megtudnia. De ha türelmetlen, megmondhatom. Sok szenvedést fogok okozni önnek. A felesége miattam hagyja el önt. Ez persze nem egyik percről a másikra történik. Sokáig vívódik majd önmagával. De az az érzés erősebb lesz nála, önnél, és ha úgy akarja, nálam is. Igazi nagy érzés. Önt nem szereti a felesége. De erről majd csak néhány év múlva szerez tudomást, amikor majd elhagyja önt.

– Ez lehetetlen – mondtam.

– Sajnos lehetséges. Ön is meggyőződhet erről, ha lapoz egyet a könyvben. Mindez csak a jövőben fog megtörténni. Szeretnék egy tanácsot adni önnek: amíg ez be nem következik, becsülje meg jobban a feleségét, amíg ott van önnel. Aztán majd eljön a nap, amikor rádöbben, hogy egyedül maradt. De addig a napig még néhány év van hátra. Bár ez a nap elháríthatatlanul elkövetkezik. Hiszen én a jövőből vagyok itt.

– Hogy hívják önt?

– Viktornak – felelte Viktor Petrovicsnak. Még a címemet is megadhatom.

Azzal megnevezte az én címemet, amelyre sehogyan sem tudtam visszaemlékezni, amikor befejeztem a feleségemnek írt levelet.

– Hiszen ez az én címem – mondtam.

– Jelenleg igen. De ami a jövőt illeti... ott már más lesz a helyzet. Ön új lakásba költözik, Kupcsinóba, én pedig oda költözöm az ön volt lakásába, a volt feleségéhez, aki most már az enyém lesz.

– Ez nem fog megtörténni.

– De igen. Ezt én jobban tudom önnél. Hiszen épp most érkeztem onnan, a jövőből, az ön életének még el nem olvasott lapjáról.

– Miért van ez? Miért? Az ember nem előzheti meg önmagát, úgy kell élnie, hogy együtt haladjon az idővel és önmagával. Miért jött ide a kitűzött határidő előtt?

– Kérdezze meg a varázslótól, a nagybátyjától. Az adott nappal és órával együtt ő hozott előre, és küldött ide az ablak alá. Úgy látszik, azt akarta, hogy megismerkedjünk. Talán valami más célt is tűzött maga elé.

– Milyet?

– Ön jobban ismeri a nagybátyja jellemét. Nem gonosz varázsló, inkább jóságos. Bizonyára önnek is csak jót akar.

– És önnek?

– Valószínűleg nekem is, ha nem szenved nepotizmusban.

– Aligha. És nem tudná megváltoztatni a jövőmet?

– Kétlem. Hiszen én onnan jöttem. Az ön volt feleségének üdvözetét hozom. Gyakran megemlékezik önről jó szóval, és olykor sajnálja, hogy elment öntől, bár ön nem szeretett nyakat mosni, és néha az apró kiadásoknál is garaszkodott. Igen, néha sajnálja majd, de ne örüljön, és ne ámítsa önmagát: nem fog visszatérni önhöz, túl sok idő telt el az óta.

– Ön úgy beszél, mintha a feleségem már elment volna tőlem.

– Nem. Egyelőre még minden rendben van. Néhány év még a rendelkezésére áll. Hiszen az életünkben minden múlandó. Ráadásul egyáltalán nem azért jöttem ide, hogy önt vigasztaljam.

– Hát miért?

– Nem tudom. Csak úgy. Azért, mert az ön nagybátyja idő előtt, fordított egyet az ön élete lapján, s ugyanakkor az

enyémen is, lényegében még minden messze van, még minden olyan távoli, és én nem ismerem önt. Tudja mit, vegyük úgy, mintha mindez meg sem történt volna, mint a hétköznapi életben.

– Nem értem, mit akar tőlem. Csak nem azt akarja, hogy mindazt elfelejtsem, amit öntől megtudtam?

– De igen – mondta. – Felejtse el ugyanúgy, ahogy a saját címét elfelejtette. Az ember ne feledje el a múltját. De a jövőjét nem kell tudnia! A jövő még nincs, csak lesz... Igen, úgy látom, jön a bácsikája.

Nagybátyám olyan halkán jött oda hozzánk, ahogy egy varázslóhoz illik.

– Jó napot – mondta. – Örülök, hogy együtt látlak benneteket. – Beszélnem kell veletek. Gratulálhattok. Azt hiszem, megtaláltam a tudományos alapot azokhoz az egyszerű csodákhoz, amelyeket időről időre véghezviszek.

4.

Most már nem volt időm, hogy kibámuljak az ablakon, és olvassam a Valakinek az élete furcsa címet viselő könyvet. A feleségemre, Klavára gondoltam, meg arra, hogy el fog menni tőlem.

– Bácsikám – mondtam bocsáss meg. Haza kell mennem. Halaszthatatlan ügyek várnak rám.

– Értem – felelte sértődötten nagybátyám. – Neked nem tetszenek az én csodáim. Te nem szereted a babonát, és megveted a sötétséget. De most, amikor már szinte megteremtettem elméleti bázisukat...

– Nem kell, ne mentegetőzz – szakítottam félbe –, hiszen én nem azért jöttem el hozzád, hogy a munkádat ellenőrizzem. Remekül töltöttem nálad az időt, kinéztem az ablakon, és sétáltam a varázsos úton. Bár nyugdíjba vonultál, mégis tele vagy alkotóerővel. Csak azt sajnálom kissé, hogy ezt az erőt olyasmire fordítod, amit régen elvetett a történelem és a haladás. Csodák nem léteznek.

– Megalapozatlan csodák. De az én csodáimat hamarosan jóváhagyja majd egy külön ezzel a céllal létrehozott bizottság. Cikket írok, és el fogom küldeni egy tudományos folyóiratnak. A cikkhez csatoltan ott lesz egy szigorúan ellenőrzött matematikai apparátus is.

Nem vitakoztam. Szívélyesen elbúcsúztunk egymástól, végigmentem a varázsos úton, majd vonatra ültem. Körülöttem most már nem voltak csodák, minden hétköznapi és régóta ismert volt: az állomások neve, a szavak, amelyeket az utasok mondtak, ahogy a hőséget szidták, a távíróoszlopok a vezetékeken ülő, kottafejekhez hasonló madarakkal.

Odamentem az ablakhoz, s a réteket, majd megint csak a réteket láttam, a rétet és az eget, az eget és a rétet, minden változás nélkül.

Ekkor arra gondoltam: „Nem furcsa, hogy ez egészen mindennapi ablak, és a táj is egy és ugyanaz, s az ablakon túl nincsenek csodák?” Azért gondoltam ezt, mert mialatt nagybátyámnál vendégeskedtem, hozzászoktam a csodákhoz, és nem akartam elszokni tőlük.

Este értem haza, a feleségem az asztalnál ült, és iskolai füzeteket javított. Rendszerint idegesített, hogy Klava nagy figyelmet szentelt az iskolának, a tanulóknak és szüleiknek, és sokkal kevesebb figyelmet fordított rám, de most

gyöngéden néztem rá, és az, amivel foglalkozott, a világ egyik legnagyobb dolgának tűnt számomra.

Megöleltem, megcsókoltam a feleségemet, és belepillantottam az egyik füzetbe, amelyben a kedves, kerek betűs szavak a gyerekkorra emlékeztettek.

– Nem vártalak – mondta a feleségem mindössze tíz napot töltöttél a bácsinál, pedig egy egész hónapig ott akartál maradni.

– Igen. De hiányoztál nekem, vágytam utánad, így aztán hazajöttem.

– Azt írtad pedig, hogy ott csodákat láttál, hogy a bácsi varázsló, és minden percenként változott.

– Valóban ezt írtam – mondtam –, miért?

– Itt nincs semmi változás. Az iskolában megkezdődött a tanítás; az új igazgató úr iszonyú teremtés, megkeseríti a maga, a mi és a tanulók életét.

Odamentem az ablakhoz. Az utcán villamos haladt el.

Másnap ismét az ablakhoz mentem. Az utcán villamos haladt el.

Ugyanezt láttam a következő nap is. Az utca valahogy ehhez a villamoshoz hasonlított. De mivel az utcán nem fedeztem fel semmilyen változást, mintha az egész bennem ment volna végbe.

Napról napra tisztábban éreztem, hogyan erősödött bennem a feleségem iránti érzélem. Úgy tetszett, valaki visszafordította életem folyását, és én visszatértem azokba a csodálatos napokba, amikor félénken udvaroltam Klavának, és találkat beszéltem meg vele a Mihajlovszkij-kertben.

Klavának, úgy látszik, tetszett a dolog. Miközben a gyerekek füzeit javította, időnként rám pillantott, mintegy elismerve nemcsak tanítványai, a dühös igazgató úr, az

akaratgyenge tanulmányi osztályvezető, hanem az én létezésemet is. Szabad óráinkban moziba kezdtünk járni, s néha még színházba is elmentünk.

Igaz, olykor odamentem az ablakhoz, de odakint mindig ugyanazt láttam: villamossíneket, péküzletet meg egy festéküzletet, ahol tapétát, zárakat és festéket árultak. Igen, a világ megdermedt ezen az ablakon túl, mint a mindig egyforma dekoráció valamelyik nyomorúságos kis vidéki színházban, de bennem pezsgett az élet, elevenen és meghittén, mint a befejezetlen mese.

– Még nem ábrándultál ki belőlem? – kérdeztem a feleségemtől.

Mosolyogva válaszolt, s ez a mosoly szinte megváltoztatta kissé hervadó, fáradt arcát.

– Még nem – mondta.

Éjszakánként aggódva riadtam fel. Eszembe jutott nagybátyám ablaka, a kis pad a fa alatt es a szép, fiatal férfi, akit Viktornak hívtak. Ilyenkor arra gondoltam: hiszen ez a Viktor a jövőből bukkant fel, megszegve az idő megfordíthatatlanságának törvényeit, hogy arra emlékeztessen, a feleségem hozzá fog menni. Számomra ez az elkerülhetetlen jövő a napokat és heteket maga mögött hagyva egyre jobban sietett, s egyre közelebb vitt ahhoz az órához, amelynek be kellett következnie. Egyszer aztán már nem bírtam tovább, és beszámoltam a feleségemnek Viktorról, s arról, ami a férfi szavai szerint néhány év múlva vár rám.

– Ez nem fog megtörténni – mondta Klava –, soha nem hagylak el másért. Nevetségesnek tartom, hogy elhiszel mindenféle ostobaságot, babonákat és káros, tudományellenes meséket, amelyeket egy kelekótya nyugdíjas, a nagybátyád mesél. Szégyen. Elvégezted a biológia szakot, sejtteni

laboratóriumban dolgozol, ahol a sejtek energiagazdálkodását tanulmányozzák, mégis horgára akadsz ennek a vén sarlatánnak.

– A nagybátyám nem sarlatán – mondtam –, a saját két szememmel láttam ezt a Viktort, megismerkedtem vele, és tőle, nem a bácsikámtól tudtam meg azt, amiről az imént beszéltem. Most a jelenben beszélt arról, ami a jövőben fog történni. Számára ez realitás volt.

– És számodra?

– Számomra is azzá vált, mivel, mint elkerülhetetlen tényről szereztem róla tudomást.

– Szamárság. Hiedelem. Számomra ez határozottan felhőborító. Az iskolában azt magyarázom a tanítványaimnak, hogy az ostobaságban nem kell hinni, és harcolni kell a sötétség, az elmaradottság ellen. Talán itthon is el kell majd ismételnem ezeket az elemi dolgokat?

– Jó lett volna – mondtam –, ha te is ott vagy a bácsinál, s elolvasod azt a könyvet, amely ezt a furcsa címet viseli: Valakinek az élete, és kinézel az ablakon, amelyen túl minden sokkal gyorsabban változott, mint a színpadon, mi több, a filmvásznon.

– Nincs értelme vitatkoznunk, inkább aludjunk. Holnap öt óráig és szülői értekezletem lesz.

E szavakat követően Klava hamarosan elaludt. Én viszont nem tudtam aludni, csak forgolódtam egyik oldalamról a másikra, és feleségem lélegzését hallgattam.

5.

Nagybátyám küldött egy levelezőlapot rendkívül gazdaságos, gyöngybetűs írásával. Beszámolt róla, hogy csodáinak technikáját tökéletesítette, és hívott, látogassam meg legalább néhány napra, amikor a könyv olvasását is befejezhetném.

A bácsi lapját elolvastam a feleségemnek, mire így szólt hozzám:

– Nincsenek rendben az idegeid. Az intézetben rossz a kapcsolatod a laboratórium vezetőjével és az igazgatóhelyettessel, hiszen mindketten titkolt karrierizmussal és áltudományossággal vádolnak. Vegyél ki fizetés nélküli szabadságot, és utazz el a bácsihoz. Kipihened magad, felfrissülsz, mint a múltkor.

Szabadságot vettem ki, és elindultam a nagybátyámhoz. Az öreg a kertben fogadott, megölelt, aztán bevezetett a szobába. A könyv, akárcsak a múltkor, most is az asztalon feküdt, de az ablak nyitva volt. A bácsival együtt odamentünk az ablakhoz, és ekkor sivatagot pillantottam meg, és egy heverő oroszlánt, amely fölállt, s lustán elindult a forró homokon.

– Ismétled magad – mondtam a nagybátyámnak én pedig őszintén bevallom, valami újat vártam. Nem azért jöttem ide, hogy régi, réges-régen lepergett filmeket lássak.

– Ne siess – intett a bácsi –, pihenj. Csodáim technikáját tökéletesítettem, te is hamarosan meggyőződhetsz erről.

A verandán kettesben megreggeliztünk, majd visszatértem a szobába, és olvasni kezdtem a könyvet.

Abban a fejezetben, amelyet olvastam, a sejtani laboratóriumról volt szó, meg rólam, a laboratórium, vezető helyetteséről és az ismerős tudományos munkatársokról, laboránsnőkről. Az egyik tudományos munkatársnő intrikusnak tartott, közismerten tehetségtelennek, aki csak azért írta a doktori disszertációját, hogy idővel elfoglalhassa a laboratóriumvezetői posztot.

A laboratóriumi környezetet, engem, a laboratórium, vezető helyettesét és a tudományos főmunkatársnőt is élethű pontossággal ábrázolta a könyv.

Hirtelen melegem lett, odamentem az ablakhoz.

Az ablakon túl színpadot láttam, meg a rendezőt, aki utasításokat adott a színészeknek. A színpad egyre közeledett hozzám, mintha látcsőbe néztem volna. Az egyik színész engem játszott, a másik a laboratórium vezetőjét, a harmadik pedig az igazgató helyettesét. A többi színésznek és színésznőnek jóval jelentéktelenebb szerep jutott – ők játszották a fiatal tudományos munkatársak és laboránsnők szerepét.

A színész, aki a laboratóriumvezetőt játszotta, szemmel láthatóan túljátszottá szerepét. Egyszer kiabált, másszor meg baljósan suttogott, mint a színpadi gonosztevők.

Ahhoz a színészhez fordult, aki engem alakított, és megismételte:

„Maga egy senki! Hitvány alak! Méregkeverő! Tudja, hogy nem bocsáthatom el, s ezt kihasználja ellenem és a tudomány ellen. Maga egy élősködő a tudomány testén. Asszisztensei vérért szívja, s felhasználja tapasztalataikat a saját disszertációjához.”

A színész, aki engem játszott, hirtelen az én hangomon szólalt meg:

„Elég! – harsogta. – Maga monopolista, és a laboratóriumot afféle aranylelőhelynek tartja, amely a saját tulajdona. Szavamat adom, hogy amint megvédem a disszertációm, elmegyek a maga laboratóriumából, nem maradok itt egy percet sem.”

A színész, aki a laboratórium vezetőjét játszotta, ismét ordítózni és hadonászni kezdett:

„Hitvány alak! Áltudós!”

Aztán a színpad eltávolodott, a színészek eltűntek, és a rendező helyett felbukkant a nagybátyám, a titokzatos öreg, aki Jules Verne-re hasonlított.

– No, mit szólnsz hozzá? – kérdezte tőlem. – Hogy játszanak?

– Rosszul. Kontár módra. Olyan átlátszó az egész, akár egy mai darab a tudósok életéről.

– Nyugodj meg – mondta a bácsi. – Ez még csak a próba. Azon kívül én nem vagyok rendező, hanem varázsló. Inkább gyerünk, sétáljunk egyet. Csodálatos nap van ma. A rétről friss szellő fújdogál.

Megfogadtam nagybátyám tanácsát, s kimentünk a varázsos útra.

A réten egy ló nyerített. Liba gágogott, úszkálva a fodrozódó kis tavon, amely olyan volt, akár egy apró felhő. A fák között, a szabad ég alatt hatalmas zongora állt. Nagybátyám odament hozzá, és játszani kezdett rajta: hosszú, nőies ujjai fürgén futottak a billentyűkön. Zene helyett azonban a billentyűk alól madárfütty, esőcseppek zizegése, patakcsobogás és ezüstös lónyerítés hangzott fel.

Azon töprengtem, hogyan került az erdőbe az új, lakktól csillogó zongora.

Amikor a nagybátyám befejezte a játékot, megkérdeztem:

– Honnan került ide ez a zongora?

– Megírtam neked, hogy tökéletesítettem a csodáimat. Ne kérdezz tőlem túl sokat. Nyugdíjas vagyok. Öregember. Kilencvenhat éves. És öregségem miatt olykor összekeverem az okozatokat és okokat. Inkább azt mondd meg, tetszett-e a zeném.

– Tetszett – feleltem. – Utánozod a természetet.

– Lehetséges – hagyta rám az öreg.

– Azt hiszem, ideje mennünk. Felhők lepték el az eget. Hamarosan esni fog.

Megdördült az ég.

– A zongorával mi lesz? – kérdeztem. – Nem megy tönkre az esőtől?

– A zongora gazdátlan – felelte nagybátyám nincs felvéve semmilyen jegyzékbe, és nem a valósághoz, hanem a csodához tartozik.

– Nem hiszek a csodákban. Az én materialista lelkiismeretem...

– Az enyém is az – vágott közbe nagybátyám.

– De az én csodáim a tudományra támaszkodnak, mint ahogy nemrég meg is írták a Tudás című folyóiratban.

– Ki írta?

– Két akadémikus meg egy professzor. Valamennyien világhírű tudósok. Tekintélyük elegendő hozzá, hogy bármely feltevést elméletté változtasson. Kivágtam ezt a cikket, és mindenkinek megmutatom, aki kételkedik csodáim tudományosságában.

6.

Sem erőm, sem kedvem nem volt hozzá, hogy tovább olvassam a könyvet, amely e furcsa címet viselte: *Valakinek az élete*. Először is nem valakinek az életéről volt benne szó, hanem az én saját életemről, másodszor: épp addig a helyig jutottam a könyvben, amikor a feleségem elment tőlem, magával víve egy Petrov-Vodkin-képet, egy bőröndöt, három terítőt, négy törülközőt meg a hegedűmet, amelyen nagyon szerettem játszani.

Kitéptem a könyvből azokat a lapokat, ahol az volt leírva, hogyan ment el tőlem a feleségem, és gyufával lángra lobbantottam őket. A hamut a szemétkosárba dobtam, és odafutottam az ablakhoz.

Odafutottam az ablakhoz, és pontosan azokat a könyvlapokat láttam, amelyeket az imént elégettem. A lapok megelevenedtek. Az ablakon túl megpillantottam Viktort és a feleségemet, Klavát.

– Elhagytalak – mondta Klava a maga tanítónősen éneklő hangján.

– Mikor? – kérdeztem tőle.

– Ez nem olyan lényeges – felelte. – Hiszen a jövőből egyáltalán nem azért jelentem meg neked, hogy a múltra emlékeztesselek.

– Hát miért?

– Nem tudom. Egyszerűen látni akartalak, s beszélni akartam veled.

– Miért hagytál el?

– Kiábrándultam. No és az a minősíthetetlen magatartásod az intézetben... De nem ez a lényeg. Megszerettem valakit.

– Akkor minek jöttél ide? Miért? Hiszen ez hamarosan bekövetkezik. Nem volt jogod megszegni az időrendet és megváltoztatni a természet törvényeit.

– Ez mind a nagybátyád műve. Ő, mint tudod, varázsló. Csodákat művel, amelyeket valamilyen bizottság is megerősített. A nevüket elfelejtettem. A jövőből idézett meg. S íme, itt vagyok. Ne gondold, hogy ez nagyon kellemes – visszakerülni a múltba. És ami a legfontosabb, egyáltalán nem könnyű. Még most is fáj a fejem, és zúg a fülem. Olyan sebességgel mozogtam, amely a fény sebességét túlszárnyalja.

– Ilyen sebesség nem létezik – mondtam. – Ezt még Einstein bebizonyította.

– Nagybátyád elvileg nem ért egyet Einsteinnel. Ő varázsló. Én soha nem hittem a csodákban, sem a varázslásban, mindezeket tudatlanságnak tartottam. Mégis valami iszonyú kísérlet áldozata lettem. Kérlek, ismerkedjete meg, ez Viktor, a férjem.

– Már ismerjük egymást – mondtam. – Bár ez még nem történt meg.

– Micsoda?

– Tudod jól, miről beszélek.

– De meg fog történni.

– Nem akarom. Nem kívánom. Érts meg.

Klava fölnevetett.

– Ez a sors – mondta. – A sors-erősebb a vágyainknál.

– Most mit csinálsz? Mint azelőtt, iskolában tanítasz?

– Csak nem a régiben. A régi iskolát otthagytam az igazgató kibírhatatlan természete miatt. Most az angol tagozatú iskolában dolgozom.

– Nem jössz vissza hozzám?

– Nem. Tetszik az új életem. Viktor nagyon szeret. Sohasem zavar, amikor a gyerekek füzeteket javítok. Nem moziba járunk, hanem színházba. Nyáron pedig Koktebelbe utazunk szabadságra.

– Remek – mondtam. – Pompásan töltitek az időt. De akkor egyáltalán minek jöttél ide? És a te Viktorod miért hallgat, mintha vizet tartana a szájában?

– Viktor új műfogsort kapott. Azért nem beszél. Még meg kell szoknia. Amikor megszokja, neki is lesz hozzád néhány szava. Ugyanabban az intézetben dolgozik, ahol te is dolgoztál az elbocsátásodig.

– Tényleg elbocsátottak?

– Most még nem, de idővel elbocsátanak.

– Honnan tudod ezt?

– Honnan? Hiszen a jövőből vagyok itt. A te elbocsátásod az intézetből számomra már a messzi múltat jelenti, akárcsak a doktori disszertációd megvédése.

– Várj csak – szakítottam félbe Klavát –, a védésem hogy zajlott le?

– Ne kérdezz erről. Nem akarlak elkészeríteni. Csúnyán kigolyóztak.

– Miért?

– Magad is tudod. Az intézeti magatartásodért. Aztán mindenki jól tudta, hogy tehetségtelen vagy.

Viktor, aki szótlanul próbált hozzászokni műfogsorához, bólintott.

Elfordultam, befüggönyöztem az ablakot, és odamentem a szoba mélyén álló asztalhoz, amelyen a kitépelt oldalú könyv feküdt.

7.

Léptek hangzottak fel, majd kopogtak az ajtón. Friss, könnyed léptekkel nagybátyám, a varázsló lépett a szobába.

Az asztalra pillantott, ahol az összecukott könyv hevert, és arca szomorú kifejezést öltött.

– Te tépted ki belőle a lapokat? – kérdezte szigorúan.

– Én.

– Miért? Hiszen ez barbárság, tönkretenni azt, ami nem is a tied. Ráadásul ez a könyv bibliográfiai ritkaság, különleges példány. Ilyen nincs még a Nyilvános Könyvtárban sem. Hová tetted a kitépelt lapokat?

– Elégettem. A hamut pedig a szemétkosárba dobtam. Nem akartam arról olvasni, hogyan megy el tőlem a feleségem.

– A stílusa nem tetszett? – kérdezte a bácsi. – Túlzottan régimódinak tartottad?

– Nem, a stílusa tetszett. Az egész elég igaz és meggyőző.

– Akkor miért keserítettek el annyira ezek az oldalak?

– Nem akarom, hogy elhagyjon a feleségem. Szeretem őt. Azt szeretném, hogy velem maradjon, nem ezzel a mit tudom én, milyen Viktorral, aki ki tudja, mikor és honnan került elő.

– Azért mégsem kellett volna tönkretenned ezt a könyvet és kitépni a lapjait. A könyv nem egyedül neked íródott, másoknak talán nagyon tetszhetett volna, különösen az a

rész, ahol a feleséged távozása van leírva. Helytelenül cselekedtél, és kínos helyzetbe hoztál. A könyv nem az enyém. Most azt sem tudom, mit mondjak a tulajdonosának.

– Ki a tulajdonosa?

Nagybátyám zavarba esett, zsebkendőjével a homlokát törölgette.

– Ki a tulajdonosa ennek a furcsa könyvnek? – kérdeztem ismét.

– Nem felelek erre a kérdésre – felelte a nagybátyám halkán, és letelepedett a díványra.

– Miért? Talán államtitok?

– Nem. De szavamat adtam ennek az embernek, hogy hallgatni fogok.

– Mégis, ki írta ezt a könyvet? A szerző miért nincs feltüntetve?

– Ezt a könyvet – mondta a nagybátyám – Mark Twain, a nagy amerikai író írta.

– Mark Twain? – ámultam. – Hiszen jóval az én születésem előtt meghalt, honnan ismerhette volna a múltamat, hát még a jövőmet?

– Kitalálta – mondta nagybátyám. – Megvolt az a tehetsége, hogy a jövőbe látott. Nagy realista volt.

– Miért nem került ez a könyv az összegyűjtött művei közé?

– Nem tudom – felelte nagybátyám. – Mark Twain rendkívül különc ember volt, lehetséges, hogy meghagyta a végrendeletében: a könyvet nem vehetik fel összes művei közé, s kifejezte azt a kívánságát, hogy a művet először orosz nyelven jelentessék meg, igen korlátozott példányszámban.

– Mindez elég valószínűtlennek látszik – mondtam.

– És az, amit a vendégeskedésed alatt itt láttál, talán valószínűbb?

– Ezek csodák voltak, amelyeket te műveltél. Remélem, jóváhagyott csodák voltak, amelyeket a társadalom is elismert.

– Nem voltak itt semmilyen csodák. Mindezeket csak úgy képzelte, annyira hatott rád ez a könyv.

– És az ablak? – kérdeztem.

– Az ablakon túl sem volt semmi, és most sincs. Csak a kert. A kerítés. Az ég. A mosoda. Minden rendkívüli csak a könyvben szerepelt, amelyet olvastál. Ha nem hiszed, nézz ki az ablakon. Magad is meggyőződhetsz róla.

Odamentem az ablakhoz, és kinéztem. Az ablakon túl hétköznapi kép fogadott: szürke ég, háztetők, a mosoda, amelynek ajtaján párafelhők gomolyogtak ki.

– Valóban ilyen erős hatással lett volna rám ez a könyv?

– Igen – mondta nagybátyám. – Ez igen jó könyv. Mark Twain írta, a nagy amerikai író. Ő pedig, mint tudod, realista volt.